

Økonomiske virkemidler som blir opphøyet til mål for samfunnsutviklingen, er en fare for demokratiet.

Søppel på Upsete

KRON OG MYNT

Har du hørt om den fulle søppel-containeren på Upsete som ikke blir tømt fordi de som vant anbudsrunden bare vil bruke veinet og ikke togskinnene for å komme fram til søppelet?

Tidligere sto NSB for søppeltømmingen, men for å senke kostnadene ble tjenesten satt ut på anbud. Konkurransetsettingen har redusert myndighetenes utgifter, men samtidig ført til at tjenesten ikke lenger blir utført på Upsete som ikke har veiforbindelse. Og vi kan trygt slå fast at vinningen gikk opp i spinningen.

Kanskje er søppeltrøbelet på Upsete et resultat av at det i stadig større grad er (økonomiutdannede) akademikere, snarere enn folkeflertallet, som skisserer målene for samfunnsutviklingen? Hvilke mål samfunnsutviklingen skal styres etter, er et politisk spørsmål. Som fagøkonom har jeg et godt grunnlag for å slå fast at det er ingenting i økonomiutdannelsen som tilsier at vi økonomer er flinkere enn andre til å avgjøre hvilke verdier og mål som skal prioriteres. Det vi derimot har kompetanse til å gjøre, er å definere, konstruere og dosere virkemidler og tiltak som kan gjennomføres når politiske mål skal settes ut i live.

Konkurransetsetting er, som økonomiske virkemidler flest, godt egnet til å nå noen mål, men dårlig egnet til å nå andre. Det kan være effektivt og kostnadsbesparende i noen situasjoner, men ineffektivt og ressursløsende i andre.

Hvis det er lite effektive bedrifter i et marked, kan anbudskonkurranse føre til at varer og tjenester produseres billigere og mer effektivt enn før. For eksempel er det slik at hvis der finnes monopolbedrifter som holder en høy pris, kan høye kostnader for mange forbrukere skape høy profitt for få bedriftseiere. I slike markeder kan den totale produksjonen øke og prisen reduseres, som et resultat av økt konkurranse.

Men dette er ikke hele sannheten. Konkurransetsetting kan også medføre mindre effektiv produksjon. Hvis mange bedrifter konkurrerer om en og samme jobb, blir mange arbeidstimer brukt til å skrive anbud, mens kun én bedrift vil vinne og få lov

«Vi kan trygt slå fast at vinningen gikk opp i spinningen»

til å produsere og selge sine varer og tjenester. Da er det grunn til å spørre hva samfunnet får igjen av alt skrivebordsarbeidet i de mange bedriftene.

Videre kan det være negativt at de som definerer målene og de som utfører tjenestene eller vareproduksjonen, ikke lenger er de samme. Hvis den utførende part kun har et forhold til hva inntjeningen på jobben er, kan resultatet bli dårligere enn hvis den utførende part har et engasjement i forhold til den ferdige varen eller tjenesten. I de tilfellene der den utførende part kun er interessert i å utføre jobben til lavest mulig kostnader, må en også starte kontrollering av de ferdige arbeidene. Det er da nødvendig å finne ut hvor mye det koster

samfunnet å drive slik kontrollerende virksomhet.

Dette betyr at konkurransetsetting som andre økonomiske virkemidler, må doseres og brukes med kløkt og varsomhet. I den nye konkurranselovgivningene ser det likevel ut til at dette virkemiddelet har fått et opprykk; konkurransetsetting skisseres ikke lenger som et mulig virkemiddel, men snarere som et mål i seg selv.

Hvis det er slik at økonomiske virkemidler blir opphøyet til mål for samfunnet, er dette en fare både for demokratiet og for den generelle velferden i samfunnet. Å holde makten i de folkevalgte organer hender er kanskje den aller største utfordringen for de vestlige demokratiske statene i dag. Et demokratisk system skal i størst mulig grad tilstrebe at alle voksne hoder i samfunnet, sammen, ved flertallsavgjørelser, skisserer hvilket samfunn vi vil ha.

En lærdom man tidlig tilegner

ILLUSTRASJON:
HALLVARD SKAUGE

Økonome Maria Reinertsen, Øystein Jørgensen, Ingild Almås, Elizabeth Nygaard og Peder Martin Lysestøl skriver i Klassekampen på torsdager. Radikalt økonomisk nettverk finner du på www.økonominettverket.no

seg som økonomistudent er dette med de komparative fordelene: Det mest velferdsfremmende for et land eller for verden som helhet, er at alle spesialiserer seg og gjør det de relativt sett er best til. Hvis vi tar denne lærdommen på alvor, bør vi som økonomer holde oss til det vi relativt sett er flinke til, nemlig å definere og dosere virkemidler.

Da er det kanskje også mulig å finne et økonomisk virkemiddel som er egnet til å få tømt den fulle containeren på Upsete.

Ingild.Almas@nhh.no

«Konkurransetsetting skisseres ikke lenger som et mulig virkemiddel, men som et mål i seg selv»